

[Del 1]

Inför nationellt ämnesprov i historia vt 2015

[DEL 1] Förmågor & länkar

4 förmågor som ska utvecklas

använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer,

kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap,

reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv, och ...

använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används

4 förmågor som förkortas ...

Historisk referensram

Källkritik

Historieanvändning

Begreppsanvändning

Historisk referensram

- När?
- Var?
- Hur?
- Varför?
- Följder
- Perspektiv
- Jämförelser

FAKTA

ANALYS

**Sparta, Aten,
Alexander den store,
ROM**

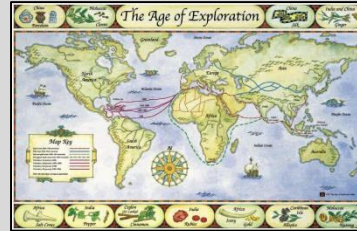
Antiken

**Kalifatet i Cordoba,
Frankrike, Hansan,
Tysk-romerska riket,
Påvestaten, England,
Kalmarunionen**

medeltiden

**Spanien, Portugal,
Frankrike, Sverige, Holland,
Osmanska riket,
Storbritannien**

tidigmodern tid

**Frankrike, Tyskland,
Storbritannien,
USA, Sovjet**

industrialismen

- Livlig handel
- Filosofi
- Demokrati & republik
- Slavarbetskraft
- Skriftlig kultur
- Vapen av järn

- Feodalism
- Självhushållning
- Livegenskap
- Decentraliserad statsmakt
- Kristendom
- Latin
- Riddare

- Långväga handel
- Pengar
- Kapitalism
- Europa koloniserar
- Vetenskap
- Upplysning
- Krut & kanoner
- Centraliserad kungamakt

- Industrialisering
- Global handel
- Kapitalism
- Imperialism & kolonialism
- Nya sociala klasser: arbetarklass & borgerskap
- Liberalism, konservatism & socialism
- Världskrig

Vad kännetecknar en historisk epok?

När övergick medeltiden i den tidigmoderna tiden? Varför?

Historisk referensram

Uppgift 1: Ange på föregående tidsaxel när i tid de olika tidsperioderna inföll.

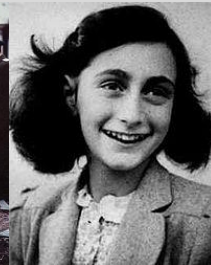
Uppgift 2: Eftersom vi är mest intresserade av relativt modern tid ska ni göra en tidslinje över perioden 1750-1950. På tidslinjen i klassrummet placerar ni nedanstående viktiga händelser, skeenden och personer. (Varje grupp får ca 5 händelser)

Hyperinflationen i Tyskland, Franska revolutionen, första världskriget, Hitlers maktövertagande, demokratins genombrott i Sverige, Storbritanniens första Industrialiseringsfas, atombomben, andra världskriget, den amerikanska revolutionen, upplysningen, skotten i Sarajevo, Den ryska revolutionen, den stora börskraschen i New York, kalla kriget, slaget vid Stalingrad, Indien blir självständigt, Wienkongressen, Pariskommunen, Locomotion no 1 ångar ut från verkstaden., Emmeline Pankhurst arresteras, Gustav III mördas i Stockholm, Auschwitz befrias, rättegångarna i Nürnberg inleds, folkmordet på armenier, barnbidraget införs, NKVDs order 00485, laga skifte beslutas, Sverige förlorar Finland, Stora svälten i Ukraina, folkskolestadgan, upplysningen,

1750

1850

1950

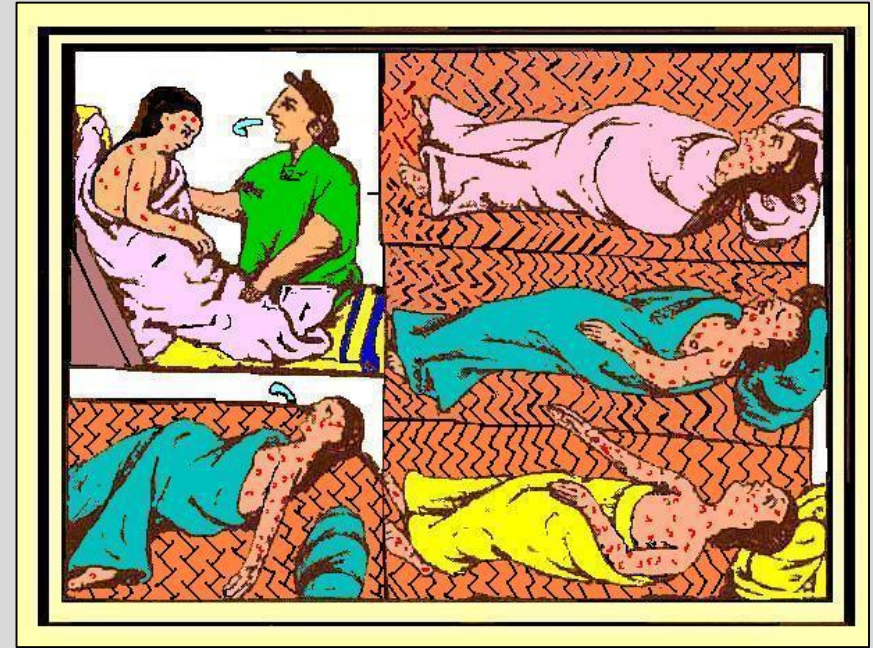

Historisk referensram

tolkningar och perspektiv

Columbus kommer till Amerika. Spanien blir en stormakt.

Ursprungsbefolkningen, indianerna, drabbas svårt av européernas sjukdomar.

Källkritik

- Historia **skapas** av människor
- Historien byggs upp med hjälp av **källor**
- En källa måste **tolkas** och **värderas**.

Kära dagbok,

Hassan bad mig komma fira
turkisk afton med hans familj.
Jag ska sluta tidigt idag och
jalla dit efter jobbet. Han sa
att dom sitter äter god mat
och lyssnar turkisk musik.
Det låter trevligt.

Men fan ska jag ta med dit?
Fan ska jag klä på mig?

Jag vet ingenting om turkisk
kultur. Kebab jag känner till
men det är inte mycket.

Och jag måste ta tuben dit eftersom
någon baxade min cykel!
Jag undrar vem är så shonne att
baxar den. Den var ju helt keff.

Källkritik

Är källan äkta eller falsk? Är den vad den utger sig för att vara?

<http://www.vf.se/nyheter/filipstad/falsk-runsten-ett-tvattakta-skamt>

Uppgift: "Hitlers dagböcker" och "svepeduken i Turin" är några kända exempel på källor som inte är vad de utgavs för att vara. Tillverkas det några oäkta källor i skolan av skolans elever? Ge några exempel!

Källkritik

Hur värderar man en källa?

Förstahandskälla – är källan en förstahandskälla (primärkälla)?

Eller en **andrahandskälla**?

Beroende – Om det är en andrahandskälla, vilka andra källor är den beroende av?

Närhet – är källan nära i tid och rum?

Tendens - överdriver eller vinklar källan det den beskriver?

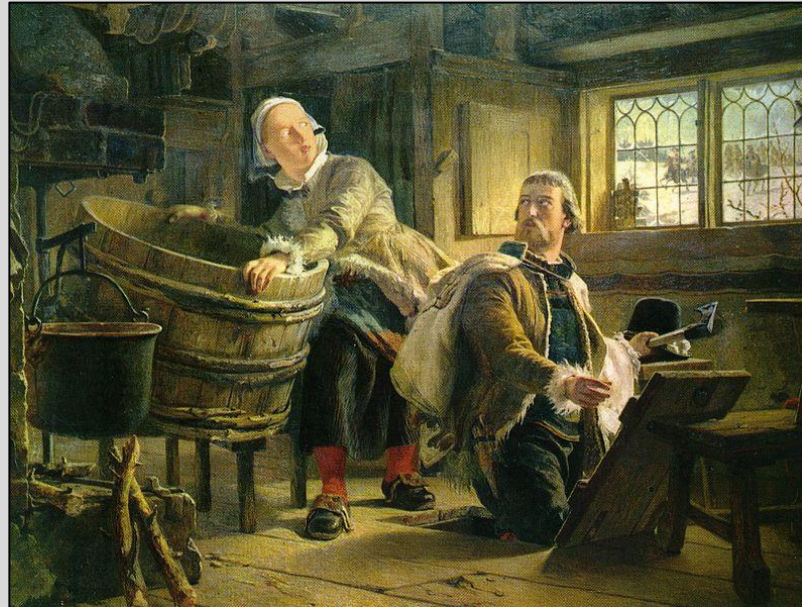
Källkritik

Är Peder Swarts *krönika* en bra källa?

Om källan är **användbar** avgörs av vilka frågor du vill ha svar på.

NEJ

Om du t.ex. vill veta hur det gick till när Gustav I blev ledare för motståndet mot unionskungen Kristian II.

JA

Om du vill veta hur Gustav I ville framställa sig själv
Hur *propaganda* användes i 1500-talets Norden

Ordförklaringar till uppgifterna på nästa sida!

Spinnhusflicka och paltar P Nordquist ca 1800

NE.SE text om spinnhus

spinnhus, *rasphus*, 1724-1825 ett slags förbättrings- och straffanstalt för i synnerhet lösdrivande kvinnor, vilka där sysselsattes med spinning. Senare kom ordet att bli liktydigt med kvinnofängelse. Ett välkänt spinnhus var [Långholmen](#) i Stockholm.

Dröppel, gammalt ord för gonorré (en könssjukdom)

Läsarepredikant/läsarepräst, var inte präst i den svenska statskyrkan utan en del av väckelserörelsen. Förmodligen samlade textens "läsarepredikant" människor hemma hos sig och läste och pratade om Bibeln. Han var alltså förmodligen inte utbildad präst.

Verkstadsarbetare Gustaf Andersson anger kvinna till polisens prostitutionsavdelning i april 1865

Om källan

"Ibland inkom brev till sedlighetspolisen, som hade ansvaret för att se till att prostituerade kvinnor skrevs in vid besiktningsbyrån och kom till kontrollerna. Många brev är från sexköpare som vill anmäla en kvinna de tror har smittat dem med en könssjukdom. I det här brevet står:"

Källan

"Till Redlighetens Polisbyrån

Hos Lundewall, Hantverkaregatan No 16 b å Kungsholm bor en flicka från Upsala Jenny Kardell som har smittad mej med Dröppel, den har hon fått af den der Läsareprästen eller någon annan djäfla prädikant som hon springer ti på dagen åk så på kvälla smeter hon hederliga järnarbetare från hvärkstan, detta skulle pålisen intet tilåta utan säter in henna å spinhusa o låta doktorn se påna så at ordentliga arbetare intet blir förstörde så tänker Gustaf Andersson å flera kamrater på verkstan

hon bor två trap up hos Lundevall

[Uppe i högra hörnet har en konstapel skrivit:]

Efterhört, dervid upplysts att K har plats på Söder"

Källa:

<http://www.stockholmskallan.se/Soksida/Post/?nid=19063>

Uppgifter:

1. För vilka frågor är detta en användbar källa?
 - a) Hur det är att vara prostituerad idag
 - b) Hur polisen jobbade på 1800-talet
 - c) Hur Jenny Kardell var som person
 - d) Hur "läsarepräster" spred "dröpplen"
 - e) Hur man såg på prostitution under 1800-talet i Stockholm
 - f) Hur hederliga arbetare försörjde sig på 1800-talet.

Motivera :

2. Tänk att ni ska använda denna källa för att berätta om livet för prostituerade i 1800-talets Stockholm. Använd begreppen *tendens*, *närhet* och *beroende* när ni källkritiskt granskar denna källa.

Tolkning av källor

Tolkning kan handla om att förstå källan språkligt. Vad står det i texten? Vad betyder orden och innehållet?

Utdrag ur brev från Gustav Vasas kansli 28/7 1542 till fogden Lasse Jespersson i Dalarna (*Gustav I registratur*)

”Szå wele wij icke dölie för tig, att vdi Smålandh en tiuffue och forredere hoop sig forsamblett haffue (...) Så atuj forthenskuld, med menige Rigisins Adell äre förvrsakede till att draga medt mackt titt nid j landett, och lathe sådane forredere hoop straffe och niderleggie ...”

Uppgift: Vad berättar Gustav för Lasse? Översätt till modern svenska!

Historieanvändning

Historia används av olika skäl

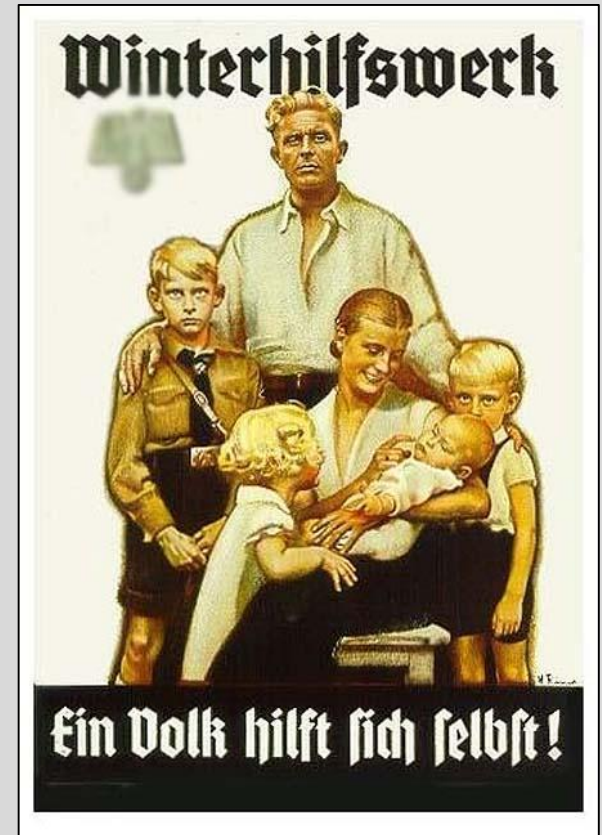
- Forskning och undervisning
- Kommersiella skäl
- Politiska skäl
- PR – status, rykte
- Identitet – nationell, personlig

Uppgift: Varför pryds sedeln av Gustav Vasa?

Historieanvändning

Uppgift: Gör skolverkets (Malmö högskolas) uppgift om hur Kim Larsen använde Förintelsen i sin kampanj mot offentliga rökförbud. ([Klicka här för att komma till uppgiften.](#))

”reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv”

Historieanvändning

Folkhemmet i den svenska politiska debatten

”**folkhemmet** är en politisk tanke som innebär att hela det svenska folket ska vara jämlika, ha bra bostäder och lika tillgång till allting i samhället. Det var den socialdemokratiska ledaren Per Albin Hansson som började sprida ordet 1928. Han använde det för att beskriva det samhälle som socialdemokraterna ville ha. Tanken om folkhemmet förknippas på grund av detta oftast med socialdemokratin. Även i dag pratar man om folkhemstanken, men den har inte lika stort inflytande.”

Källa: <http://www.ne.se/enkel/folkhemmet>

<http://www.ne.se/ur/program/101665>

Uppgift:

- A) Hur beskrivs *folkhemmet* i de tre olika källorna på nästa sida (positivt/negativt)?
- B) Vad finns det för tänkbara orsaker till att ”folkhemmet” beskrivs så olika?

Historieanvändning

Källa 1

Jimmie Åkesson i riksdagens allmänna debatt om **Oroligheter i storstädernas förorter** i maj 2013

”Det är klart att det har funnits kravaller i vårt land tidigare. Men vi lyckades bygga bort det där. Grogrunden för de här kravallerna lyckades vi faktiskt bygga bort för sisådär 100 år sedan, genom idén om folkhemmet och genom idén om ett sammanhållet Sverige. Det är det sammanhållna Sverige, herr talman, som övriga partier i den här församlingen nu slår sönder. Det är det som är det grundläggande problemet.”

Källa: **Riksdagens protokoll 2012/13:115 Fredagen den 31 maj**

Källa 2

Bild från Krister Kronlids blogg. Kronlid är socialdemokrat (medlem i SAP) och fackligt aktiv i Kommunal i Bohuslän.

Källa: <http://www.s-info.se/page/blogg.asp?id=1767&blogg=53167>

Källa 3

Göran Rosenbergs Invigningstal till utställningen Sverige och Förintelsen 2005

”... det är ett behov som fortfarande är enklare att tillgodose i en gemenskap byggd på likhet än i gemenskap byggd på olikhet, i en gemenskap med en skarp [...] gräns mellan ”vi” och ”dom” än i en gemenskap där gränsen är oklar och flytande. Ju tydligare gräns, desto tydligare gemenskap.

Det var i sista hand detta behov som också i det svenska folkhemmets trettiotal födde långtgående idéer om att göra sig av med dem som inte passade in i gemenskapen, som genom sin fysiska eller psykiska eller sociala eller biologiska olikhet störde och belastade den.

Det var idéer som när de 1934 formulerades av Gunnar och Alva Myrdal i boken ”Kris i befolkningsfrågan”, ännu inte kunde föra tankarna till Hadamar eller Auschwitz. Men som ofrånkomligen gör det idag.”

Källa: <http://www.svenskatal.se/20051109-goran-rosenberg-invigningstal-den-osynliga-gransen/>

Begreppsanvändning

kontinuitet och förändring, förklaring, källkritik och identitet

- Förändring: **Revolution** är en typ av förändring, **reformer** är en annan sorts förändring
- Kontinuitet: mycket är sig likt och förändras inte eller förändras mycket långsamt i historien
- Förklaring: ofta svar på frågan *varför* något hände
- Källkritik: kritisk värdering av en källas användbarhet
- Identitet: hur identiteter exempelvis byggs av val och sammanhang.

Begreppsanvändning

”**Pariskommunen** var en radikal styrelse som styrde Paris från mars till maj 1871. Frankrike hade förlorat ett krig mot Tyskland 1870–1871 och kejsar Napoleon III hade blivit avsatt. Många i landet ville ha fred och en kung som styrde, men i Paris krävde många arbetare, hantverkare och unga radikala att man skulle fortsätta kriget och styra landet som en republik. De gjorde uppror mot regeringen och tog makten i Paris.

Upprormännen bildade en stadsstyrelse som kallades Pariskommunen. Många i styrelsen var socialister. Pariskommunen genomförde flera reformer, bland annat gratis skola, förbud mot nattarbete och förbud mot för höga hyror.

Pariskommunen styrde staden i två månader, men i slutet av maj erövrade regeringens soldater staden. Invånarna gjorde hårt motstånd på gatorna, och många blev dödade eller arresterade. Efter en veckas strider hade regeringen tagit tillbaka makten.

Inom arbetarrörelsen i Europa blev Pariskommunen en viktig symbol eftersom det var en av de första gångerna som arbetare styrde över en stad. Många blev besvikna när kommunen misslyckades och arbetarna förlorade makten. Andra tyckte att kommunen var ett dåligt exempel eftersom parisborna hade tagit till mycket våld.”

Källa: <http://www.ne.se/lang/pariskommunen/280157>

Dödade upprormän, 1871.

Källa:

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Communards_in_their_Coffins.jpg

Upprormän som vält en staty av Napoleon I över ända 1871. Källa:

<http://www.en.wikipedia.org>

Uppgift:

1. Ange textens förklaringar till upprorets början och slut! (Använd begreppet *förklaring*.)

Begreppsanvändning

Utdrag ur NE.SE artikel om den ryska revolutionen 1917

Februarirevolutionen 1917

Februarirevolutionen 1917, som enligt vår tideräkning ägde rum i mars, var bl.a. ett resultat av att tsaren vid flera tillfällen upplöst duman och därmed svikit sina konstitutionella löften till liberalerna. Att upproret fick en så bred uppslutning och så omstörtande förlopp bör dock tillskrivas första världskriget, vars kaotiska utveckling för Rysslands del tydligt visade tsarens och den militära och civila byråkratins oförmåga att styra landet.

Duman = Rysslands parlament (riksdag)

Uppgift: Vilka förklaringar ger texten till februarirevolutionen 1917? (Två alternativ är korrekta.)

- Lenin
- Första världskriget
- Missväxt
- Tsarens inkompetens
- Missnöje med adeln

Begreppsanvändning

Vad är Identitet? självuppfattning

- **Personlig identitet** – en unik identitet som är kopplad till att du är du
- **Social identitet eller gruppidentitet**, t.ex. svensk, kvinna, man, invandrare, arbetare

Begreppsanvändning

Uppgifter:

A) Vilka sociala identiteter har Zlatan?

- Kön
- Klass
- Nationalitet
- Religion
- Idrott

B) Vad formar Zlatans identiteter?

- Samhället
- Sammanhanget
- Egna val
- Medfödda egenskaper

OBS! Vi kan förstås inte veta hur Zlatan uppfattar sig själv, se det som en tankelek!
De flesta har en uppfattning om honom!

Begreppsanvändning

Om fotografiet:

På fotografiet poserar 6 arbetare i Stockholm (bilden är tagen någon gång mellan 1864 och 1877). Fotografen heter Wilhelm Lundberg. Att ta en bild då var ganska dyrt, därför är det vanligare med fotografier på mer välbeställda personer från den här tiden.

Uppgift:

Säger den här bilden något om hur dessa arbetare uppfattade sig själva som grupp och som individer? Deras identitet?

Två artiklar om svälten i Ukraina (Sovjet) 1932-1933

”Kris i Ukraina 1932-1933

Allvarlig brist på mat och t o m svält förekom inom många regioner i Sovjetunionen 1932-33. Många på landsbygden dog i epidemier av bl a tyfus och dysenteri. Mycket dåliga skördar 1931 och 1932 var en huvudorsak till detta, och berodde på flera faktorer.

Extremt dåligt väder 1930-31 varierade mellan torka och långa perioder med ihållande regn.

Ca 90 % av de ryska bönderna var antingen entusiastiska angående kollektivisering eller passivt accepterande. De 10 % som visade motstånd var de bättre ställda, och de orsakade stora skador genom att sabotera jordbruksverksamheten. Bl. a. vägrade de leverera spannmål i ett försök att driva upp priserna.”

Källa:

http://skp.se/levande_historia/ukraina.htm
(hämtad: 2015-05-04)

”Skapade hungersnöden

Många forskare, med historikern Robert Conquest i spetsen, hävdar att svälten 1932–1933 var en ”terrorhungersnöd”, d.v.s. att myndigheterna skapade svält för att bryta ned motståndet mot kollektiviseringen. Conquest menar att Stalin dessutom ville krossa den ukrainska nationalismen eftersom man samtidigt rensade ut kulturella och intellektuella ledare i Ukraina. Svälten och utrensningarna uppfyller väl FN:s definition av ett folkmord, skriver Conquest, eftersom de riktade sig mot en avgränsad nationell grupp som skulle utplånas genom massdöd.”

Källa:

http://www.levandehistoria.se/sites/default/files/material_file/brott-faktaskrift-andra-upplagan.pdf s. 15-16 (hämtad: 2015-05-04)

Uppgifter

1. Vilka förklaringar ger texterna till svälten i Ukraina?
2. Vilken källa är mest trovärdig och varför?
3. Varför ger artiklarna så olika bild av vad som hände?

Länkar till lärande

Gamla nationella prov i historia

- <http://mah.se/historia9>
- http://www.npsportal.se/files/2015/01/ex_hi9_kulturmoten.pdf

Andra uppgifter (liknande uppgifter)

- https://bp.skolverket.se/web/bs_gr_grgrhis_01_7-9/information

Genomgångar och fakta om historien

- <http://www.levandehistoria.se/> *Mycket om Förintelsen och andra folkmord*
- <http://www.so-rummet.se/> *Här kan du söka efter genomgångar (youtube) och faktatexter*

Kursplanen i historia

- <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/historia>